
NEKOLIKO NOVIJIH PRILOGA O KNJIŽEVNOSTI I TEATRU STAROG DUBROVNIKA

Josip Kekez: *Bugaršćice starinske hrvatske narodne pjesme*, Čakavski sabor, Split, 1978.

Pripremajući ovu antologiju Josip Kekez je koristio materijal dubrovačkih zbirki, a isto je tako obrađujući problem bugaršćica dodirnuo i niz problema iz dubrovačke »pisane« književnosti. U Dubrovniku ne samo da je bilo najmarljivijih zapisivača već je u Dubrovniku bilo vrlo zanimljivih dodira između narodne i »umjetne« književnosti još od Zbornika Nikše Ranjine, pa kroz cijelo trajanje Dubrovačke Republike u djelima Vetranovićevim, Držićevim, Gundulićevim, Palmotićevim i mnogih drugih.

U uvodnoj studiji Josip Kekez donosi vrlo zanimljiv krug informacija ukazujući na građu koju je koristio u svom izboru. U uvodu Kekez provodi klasifikaciju svog korpusa te daje odgovor na pitanje što su zapravo bugaršćice. U dodiru s ovim pitanjem raspravlja on i termin bugaršćica, te opisuje njegovu genezu, da bi na koncu uvodne studije donio niz lijepih opažaja glede tragova bugaršćica u pisanoj književnosti. Zanimljivosti radi možemo navesti da se Kekezova antologija otvara Hektorovićevim zapisima, iako je, netom što je ova knjiga izišla iz tiska, Miroslav Pantić upozorio na otkriće za sada najstarijeg zapisa neke hrvatske bugaršćice. Taj od Miroslava Pantića uočen zapis dolazi iz 1497. godine i na svoj način pokazuje da nas u ovoj temi i nakon Kekezove antologije mogu očekivati zanimljiva otkrića. Unutar svog odbira priređivač dijeli građu u četiri veće grupe i to u tipične bugaršćice, zatim u bugaršćice s infiltracijom epskog, lirsko-epske i mjesne.

Ta Kekezova klasifikacija proizlazi iz nezadovoljstva prijašnjim klasificiranjem građe i predstavlja jedan od najvažnijih doprinosa knjige. Kritiku starijih prikazivača i izbirača bugaršćica Kekez zasniva na njihovom neprihvatljivom stavu po kojem se predmetu opjevanjavanja daje dimenzija povijesnosti i dimenzija istinitosti, iako su povijesne teme i likovi često daleko od toga da bi bili predmet kojim se bugaršćice bave. Uz to prijašnji proučavatelji nisu zamijetili da se s obzirom na neke tematsko-motivske sadržaje u jednom dijelu primjera bugaršćice protežu i na područje u kojem nisu ni nastale ni trajale. Iz ovakvog postupka proizlazilo je to da su stariji proučavatelji bugaršćicama uvijek davali epska obilježja. Tako su postupali svi od B. Bogišića do M. S. Lalevića. Zbog svega toga, a ne mogavši, zbog oskudnosti podataka i zbog nekontinuiranosti, svrstati građu u povijesnom slijedu, provodi Kekez svoju klasifikaciju na osnovu unutrašnjih odrednica. On uzima kao glavno polazište način kako se pjesnička građa oblikuje i komponira u književni tekst. Time je donekle zapostavio izvanjski, ali je zato naglasio unutrašnji sadržaj. To je klasifikacijska baza Kekezova posla!

Jedan od osnovnih izvora Kekezove knjige, a tako i svih istraživača od Giljferdinga i Bogišića jest takozvani Dubrovački rukopis, danas u Sveučilišnoj i nacionalnoj knjižnici u Zagrebu R 4091. Na tom rukopisu koji je u Dubrovniku zaključen 1758. godine radili su Đuro Matijašević,

Jozo Betondić, Ivan Marija Matijašević i neki drugi nepoznati zapisivači. S Dubrovnikom su vezana i dva važna izvora ove knjige, tzv. Balovičev i Mazarovičev rukopis koji se nalaze u Bogišićevom arhivu u Cavtatu. I konačno s Dubrovnikom je Kekezov korpus povezan i preko bugaršice »Smrt kralja Vladislava«. Tu pjesmu Kekez uvrštava u svoj izbor, a taj tekst poznat je po zapisu Nikole Ohmućevića koji je, radeći na izdanju Gundulićevih sabranih djela

u prošlom stoljeću pronašao Armin Pavić.

Antologija je popraćena bibliografijom, a pridodan joj je i slikovni prilog. Kekezova antologija, u nizu pokušaja što su ih ostvarivali Miklošić (Die Volksepik der Kroaten, 1870), Bogišić (1878), te nakon radova Pantićevih, Lalevićevih i Maje Bošković-Stulli, posljednja je riječ znanosti o ovom pitanju, a na svoj je način i prilog književnosti starog Dubrovnika.

Nikola Batušić: *Povijest hrvatskog kazališta*, Školska knjiga, Zagreb, 1978.

Napisati za ovu priliku informativan prikaz djela kakvo je Batušićeva »Povijest hrvatskog kazališta« težak je zadatak. Taj zadatak naročito je težak zbog toga jer je pisati o ovoj knjizi iz vizure dubrovačke dionice nepravedno prema najvećem doprinosu Batušićeve knjige, a taj je da je ovo djelo prva knjiga uopće koja hrvatsko kazalište i njegov razvitak sagledava kao integrativan i kontinuiran proces. Ali kako je Batušić u svojoj knjizi koristio najveći dio danas dostupnih izvora dubrovačkoj kazal'šnoj i dramskoj prošlosti, te kako je koristio gotovo svu stariju i noviju literaturu, a uz to donio i niz novih ocjena i kritičkih reinterpretacija građe, sasvim je na mjestu izlučiti za čas iz Batušićeve knjige njenu dubrovačku dionicu koja se na svoj način, a to posebno vrijedi za razdoblje do 1800. godine, uspostavlja sama za sebe.

S dubrovačkim kazalištem Batušićeva se povijest susreće prvi put prikazujući svjetovno kazalište srednjeg vijeka. U tom se području Batušić izvrsno kreće koristeći podatke o svečanostima, ophodima, zabavama karnevalskih značajki, gostovanjima

bosanskih zabavljača. Ipak u ovom sustavno pisanom poglavlju trebalo je nešto više pažnje obratiti na podatke o starim dubrovačkim đudijama za koju problematiku citirani Tadićev rad ne iscrpljuje građu. Nadalje trebalo je izlaganje početi odredbama dubrovačkog statuta iz XIII. stoljeća gdje se nalaze podaci o maškaravanju i gdje se otvara prvo razdoblje dubrovačke kazališne povijesti, ono koje nije ostavilo tekstova i koje je trajalo do pojave prvih danas sačuvanih tekstova Džore Držića. Nadalje, u građi o svjetovnom srednjovjekovnom kazalištu trebalo je čini nam se hrabrije koristiti građu o prikazivanjima moreške, građu koja iako najčešće dolazi iz mlađih razdoblja ipak participira kao dio srednjovjekovnog kazališnog življenja, a na svoj način uvjetuje cijelu kasniju motiviku dramatizacija o robnjama.

Razmatrajući kazalište renesansnog i baroknog Dubrovnika Nikola Batušić se našao na pravom tlu. Koristeći metodologiju rekonstruiranja scene slike, metodologiju koju je ovaj istraživač kod nas uopće prvi primijenio, uspio je Batušić donijeti či-

tav niz potpuno novih opažaja i čitanja. Krenuo je od tekstova, te ponekih rijetkih izvantekstovnih podataka, a došao je do široko zahvaćenog obrisa scenske slike koju on shvaća kao latentnu mogućnost svakog dramskog teksta. Tu su ispisane najsvježije stranice Batušićeve knjige, a posebno njenog prikaza dubrovačkog teatra, tu Batušić bilo da govori o Marinu Držiću, o Palmotiću ili o Gunduliću donosi posvema nove vizure. Našavši se pred tekstovima kao istraživač koji u njima iščitava njihovu kazališnu potencijalnost i njihov rekonstrukcionistički naboj, Batušić iščitava i otvara svijet kazališne scenografije, kazališne odjeće, scenske tehnike... Koristeći se komparativnom metodom dolazi pisac do onog najvažnijeg, do problema recepcije starog kazališta i do problema publike. Batušićev prikaz prvi je teatrološki prikaz u nas koji u našoj kazališnoj prošlosti iz šume tekstova zna očitati publiku u njima. Na taj način, sabirući sve informacije što ih nude tekstovi, uvažavajući arhivsku građu i bibliotečne informacije, a koristeći se komparativnim materijalom, nastaje ova povijest zlatnog razdoblja dubrovačkog glumišta, povijest koja je zbroj mozaika scenskih slika od one što ih pruža Držićev »Plakir«, preko one što je nosi Kašićeva »Sveta Venefrida« pa do onih što ih nude Palmotićeve drame.

Potpuno pristajemo uz Batušićevu ocjenu da novo razdoblje u povijesti hrvatskog kazališta, a tako naravno i dubrovačkog teatra, treba biti situirano u dubrovačku pokladnu sezonu 1682. godine i u otvaranje teatra u Arsenalu. Ipak je u razdoblje teatarskog buđenja Batušić propustio da unese nešto više sistema s obzirom na žanrovsku problematiku. Ali je on i ovako, bez obavljenih

predradnji, obavio posao sa zavidnom točnošću. Naime trebalo je možda oštrije odvojiti komičku od tragikomičke produkcije druge polovice XVII. i prve polovice XVIII. stoljeća, trebalo je više naglasiti ovisnost tragikomičke produkcije od starog dubrovačkog teatra s jedne strane, s druge strane od talijanske libretističke produkcije. Sve to postoji u Batušićevoj knjizi samo je to mogao biti poticaj za sasvim novu klasifikacijsku bazu hrvatske dramske povijesti i za jasnije uočavanje njenih žanrova i vremenskih stožera. Naravno Batušićeva klasifikacija posvećena je vezana uz podjelu poglavlja po stoljećima, pa je od takve klasifikacije teško tražiti veće elastičnosti. Ipak kada se zna da je Batušićev posao pionirski i kada je jasno da će ova knjiga zasigurno imati novih izdanja onda će u tim prigodama svakako biti prilike za poboljšavanja i za eventualno novo klasificiranje građe.

Naročito je mnogo predradnji Batušić imao u razmatranju dubrovačkog kazališta XVIII. stoljeća. On je ponudu te građe iskoristio, iako je pod pritiskom materijala iz drugih središta, posebno iz kajkavskog govornog područja, te iz Slavonije, jedan dio dubrovačke građe isključio. Takav je postupak opravdan iako je dobar dio vijesti o gostovanjima talijanskih družina u Dubrovniku XVIII. stoljeća, ovako izostavljen, a svakako bi pomogao u općoj slici ovog razdoblja dubrovačkog kazališta. Naravno jedan od najvažnijih principa Batušićeve knjige jest da se prisuće inozemnog teatra u biću hrvatskog kazališta posebno ne naglašava. Taj je stav ispravan iako mu ponešto elastičnosti ne bi škodilo. Tako bi svakako veći značaj dobile godine francuskog teatra u Dubrovniku ili

pojava prvih štampanih libreta u Dubrovniku pod konac 18. stoljeća. No, Batušićeva knjiga je sinteza i ona na osnovu oskudnih predradnji ovu građu nije mogla asimilirati, a s obzirom na svoj odnos prema inozemnom teatru nije niti htjela.

U Batušićevoj knjizi u poglavlju o XIX. i XX. stoljeću također se obrađuje dubrovačka problematika, bilo da je vezana uz djelovanje teatra u 19. stoljeću, uz gostovanje zagrebačkih glumaca, bilo da se odnosi na djelovanje današnjeg kazališta »Marin Držić« ili na značaj Dubrovačkih ljetnih igara. Ove su manifestacije posvema povezane s ostalim sredi-

štima kazališnog života i s razvitkom kazališta u njima.

Knjiga je izvršno opremljena slikovnim materijalom. Uz svako poglavlje donose se opširne i vrlo pregledne bibliografije novijih znanstvenih i kritičkih priloga, a navodi se i važnija starija literatura. Ova »Povijest hrvatskog kazališta« najveći je i do danas najpotpuniji prikaz kazališne prošlosti na ovom prostoru, a kada bi se iz ovog golemog djela izlučile samo stranice o Dubrovniku bile bi i one same prvorazredni kulturni događaj i mjesto koje će dugi niz godina diktirati visoki nivo naše teatrologije.

Pavao Pavličić: *Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti*, Čakavski sabor, Split, 1979.

Knjiga Pavla Pavličića »*Rasprave o hrvatskoj baroknoj književnosti*« napisana je u vrijeme kada, kako kaže sam autor, nisu bili objavljeni neki od novijih tekstova o hrvatskom književnom baroku i kada još nije bilo došlo do punog izražaja živahno zanimanje koje je sada sve prisutnije i u kojem sve to više participira generacija mlađih proučavatelja. U toj generaciji Pavličić je svakako jedan od najistaknutijih poslenika na polju starije hrvatske književnosti. U svojim radovima koji su do danas poglavito bili posvećeni problematici književnog baroka Pavličić polazi od interesa za najopćenitije probleme baroka kao razdoblja, a iz tog interesa proizlazi onda i Pavličićevo zanimanje za posebne aspekte baroknosti u pojedinačnim djelima, žanrovima i opusima. Treba svakako uz Pavličićev rad napomenuti i to da je on pored svoje velike upućenosti u baroknu književnost također, pored Marina Franičevića, Svete Petrovića i Ivana Slamniga, ponajbolji stručnjak za teoriju našeg stiha, strofe i

uopće za problematiku prozodijsku. O toj Pavličićevoj djelatnosti jasno svjedoče mnoge stranice sada objavljene knjige, ali je još jasnije izražen njegov interes za teoriju stiha i strofe u nedavno objavljenoj studiji »Sesta rima u hrvatskoj književnosti« što ju je tiskala JAZU u »Radu« [knj. 380] Zagreb 1978.

Ključni tekst Pavličićeve knjige o kojoj ovdje informiramo svakako je rasprava »Barok kao period starije hrvatske književnosti«. Polazeći od naoko sasvim jasnih i jednostavnih upita Pavličić dolazi do odrednica po kojima je barok razdoblje koje u hrvatskoj književnosti dolazi nakon renesanse i koje se od nje prilično razlikuje. To je, izvodi pisac, razdoblje koje nosi posebne karakteristike i nov odnos prema vlastitim bitnim poetičkim odrednicama. Ono novim stilom govori o novom čovjeku, to je razdoblje koje je povijesno ograničeno na obje strane, a unutar kojeg je moguće slijediti i logiku njegova razvoja na našem terenu. Skupinu baroknih djela možemo prepoznati

kao specifično organiziran identitet, a kao poseban period barok igra i stanovitu povijesnu igru. Na ovim naoko jednostavnim konstatacijama zasniva se Pavličićeva potraga za baroknošću hrvatskog baroka.

Od kada je Dragutin Prohaska početkom XX. stoljeća u nas prvi upotrebio termin barok taj se termin desetljećima neprecizno upotrebljava. Danas smo došli do toga da je najmlađa generacija proučavatelja ovog predmeta, pri čemu posebno mislimo na novije radove Pavličića, Zorana Kravara i Dunje Fališevac, pokazala veliku preciznost u određivanju tog razdoblja i njegovog književnog materijala. Zbog svega toga Pavličićev povrat na početne odrednice više je nego razumljiva i potrebna rekapitulacija. Isto to vrijedi za Pavličićevu raspravu o žanrovima hrvatske barokne književnosti koja proširujući Slamnigove opažaje o baroknim žanrovima donosi niz novih pregleda na liriku, ep, poemu i melodramu baroka. U svojim istraživanjima Pavličić pokatkad robuje starijoj i ne odveć uporabljivoj literaturi (npr. o melodrami Pavlović), ali zato su njegova određenja i opisi tipično baroknih žanrova, kao što su religiozna i komička poema prave minijature teorijske odmjerivosti i preciznosti.

Tekst o baroknim žanrovima donosi se na početku knjige iako bi možda bilo logičnije da mu je prethodio onaj koji je u knjizi drugi, a koji raspravlja o baroku kao razdoblju jer je razvidno da razgovor o baroknim žanrovima može slijediti tek nakon što bude postavljeno da su barokni žanrovi razumljivi jedino u okviru baroka kao razdoblja i stilske orijentacije u cjelini. Ili bolje rečeno, prvi tekst mogao je biti drugiči kao što je drugi mogao biti prvi,

jer kako sam autor barokno kaže: Barok, to su barokni žanrovi; barokni žanrovi, to je barok sam.

Na tragu ova prva dva teksta je većina drugih rasprava u knjizi. Sve te rasprave na svoj način i na konkretnoj građi raspravljaju postavljena načela. Takvi su tekstovi o hrvatskoj baroknoj lirici prema renesansnoj, takva je rasprava o zajedničkim značajkama baroknih plačeva ili tekst o parodijskom aspektu koji je konstitutivan za komičku baroknu poemu. O problematici melodrame, dakle barokne drame, raspravlja Pavličić na primjeru Gundulićeve »Dubravke« koju sagledava u koordinatama njene moguće pastoralne i melodramske zasnovanosti. Zanimljive su i metričke analize Palmotićeve dramatskih tekstova zbog toga jer je istraživanje polimetrije u tim tekstovima vrlo bitno za određivanje glazbenosti tog oblika u Dubrovniku, o čemu uostalom postoji u znanosti nekoliko oprečnih mišljenja. Nisu bez novih opažaja ni Pavličićevi radovi o petrarkističkim elementima u baroknim književnim žanrovima, posebno kada znamo da ih ispisiuje prevoditelj i dobar poznavatelj Petrarquine lirike, a poredba između Marulićeve »Judite« i Gundulićeve »Osmana« kao tipova epa, vrlo je zanimljiv primjer primjene Wölfflinovih pojmovnih parova na ova dva naša glasovita epa.

Pavličićeva knjiga, kako i sam autor kaže, mnogo duguje seminarskom radu sa studentima. S jedne strane to je njena vrlina ali i mana jer zbog toga kada dolazi do čestih ponavljanja već kazanog. Uz to seminarsko porijeklo ovih radova vidljivo je i u činjenici što se u dijelu rasprava pisac zadržava i na posvema jasnim i od prije poznatim detaljima. No to ne smeta konzistentnosti ove toliko potrebne knjige.

U svojoj knjizi Pavličić donosi mnogo građe o književnoj povijesti Dubrovnika jer je korpus tekstova u kojima on opisuje baroknost upravo dubrovačkog postanja. »Rasprave o

hrvatskoj baroknoj književnosti« su, pored Kravarovih studija o književnom baroku tiskanih 1975. godine, još jedan važan prilog o hrvatskom baroku.

Miroslav Pantić: *Iz književne prošlosti*. Studije i ogledi, Srpska književna zadruha, Beograd, 1978.

Rafo Bogišić: *Književne rasprave i eseji*. Čakavski sabor, Split 1979.

Marin Franičević: *Rasprave o stihu*, Čakavski sabor, Split, 1979.

Dok su Kekez, Batušić i Pavličić pisci koji pripadaju mlađoj generaciji proučavatelja, a s priložima starijoj književnosti javljaju se tek u posljednjih desetak godina, dotle su autori čije ćemo nove radove ovdje još ukratko prikazati o problematici starije književnosti objavljalivali tekstove već gotovo tri desetljeća. Marin Franičević o toj dionici piše od 1945., Miroslav Pantić od 1952. godine, a tih se godina s prvim radovima javlja i Rafo Bogišić. Svaki od ovih autora u svojoj generaciji, u svojoj sredini i po svojoj metodologiji predstavlja najviše domete ove struke, pa je i to činjenica koja njihove nove knjige povezuje. Budući da smo o drugim radovima ovih istraživača na drugim mjestima imali prilike opširnije pisati to ćemo ovdje samo ukratko upozoriti na ova njihova nova djela koja na svoj način povezuje i činjenica što se u njima sabiru stariji i javnosti već poznati prilozi.

Miroslav Pantić je u svojoj knjizi sabrao samo dio starijih radova, a kako je najveći dio njegovih istraživanja vezan uz kulturnu i književnu povijest Dubrovnika to je razumljivo da se ovi tekstovi baziraju na građi dubrovačkih zbirki i knjižnica. Pantić je suvereni poznavalac svih arhivskih serija Historijskog arhiva u Dubrovniku, on je izvršno upućen u sve tiskane i netiskane

starije vijesti o starijim piscima iz Dubrovnika, a dobro su mu poznate i sve zbirke rukopisa u Dubrovniku i drugdje. Najbolje stranice njegove knjige upravo su one na kojima autoru polazi za rukom da povezujući taj široki krug podataka odgovori na neke nepoznanice iz književne prošlosti. U ovoj knjizi tiskana su dva takva ogledna rada i to onaj o arecitavanju Nalješkovičeve komedije u Mara Klaričića na pira, te rad o komediji anonimnog pisca »Jerko Škripalo«. U prvoj studiji Pantiću polazi za rukom da dokaže kako je Nalješkovičeva komedija izvođena u Dubrovniku ili 1541. ili 1542. godine čime učvršćuje i dokumentira toliko potrebnu kronologiju Nalješkovičeva stvaranja i stavlja njegov dramski rad zasigurno pred Držičev. Slično je Pantiću pošlo za rukom glede komedije »Jerko Škripalo« koju na osnovu potvrđenih realija bez ikakve dvojbe situira u predpotresno razdoblje. Time je bitno proširena granica komediografskog rada u Dubrovniku 17. stoljeća, a najvjerojatnije je potvrđeno i jedno novo djelo Danluke Antizze, pisca kojeg biografiji spominju kao komediografa ali od koga dramska djela nisu bila sačuvana.

Slične rezultate polučuje Pantić i u studiji o maskerati »Tržnicam« koju nakon istraživanja vraća nekoliko desetljeća unazad, a autora vidi

i u Juniju Palmotiću. Obiljem podataka u ovoj se knjizi izdvaja rasprava pod naslovom »Dubrovačko pozorište sedamnaestog veka«. Taj rad je kontaminacija nekoliko autorovih starijih članaka. Sada, kada je ta cjelina prezentna, vidljivo je u potpunosti kako je Miroslav Pantić u arhivskim serijama vezanim uz sudske procese tijekom 17. stoljeća u Dubrovniku našao široki krug podataka i riješio čitav niz kronoloških i atributivnih nepoznanica. Svojom zanimljivošću svakako se ovdje izdvajaju podaci vezani uz izvedbu Palmotićeve »Atalante«, naročito su poticajni podaci o izvedbi »Vučistraha«, o aferi na izvedbi Kanavelićeva »Pastor fida«, o procesu nakon izvedbe komedije »Sin vjerenik jedne matere«. Tek kad su ovi radovi sakupljeni i povezani vidljivo je da je Pantić zapravo najzaslužniji proučavatelj realija vezanih uz dubrovački teatar.

U okviru knjige svakako se izdvajaju i povezuju dva rada koji se uglavnom ne koriste arhivskim materijalom već rekonstruiraju poetiku Marina Držića i Ivana Gundulića. U knjigu je uvrštena i autorova monografija o Antunu Gleđeviću, koja je svakako uzoran rad iako ga danas nakon naših komparativnih istraživanja možemo dopuniti s dva podatka. Prvi se odnosi na »Zorislavu« koja je ustvari prijevod Morsellijeva libreta »Tullo Ostilio« iz 1685. godine, a drugi se odnosi na netiskanu dramu »Oslobođenje Betulije« kojoj je izvor bio skriven u jednoj sijenjskoj drami Girolama Giglija tiskanoj 1697. godine.

Poseban blok u Pantićevoj knjizi sačinjavaju radovi folklorističkog usmjerenja gdje također ima mnogo podataka crpljenih iz dubrovačkih zbirki. Tu se svakako izdvajaju tekstovi o sudbini kneza Lazara i kosovske bitke u Dubrovniku i Boki Ko-

torskoj, a obilje građe o piscima Dubrovnika ima i u monografiji o vezama jugoslavenske književnosti XV. do XVIII. stoljeća s narodnom. S obzirom na važan doprinos hrvatskoj književnoj povijesti, a posebno književnom radu Dubrovčana, Pantićeva knjiga će biti vrlo korisna posebno kada imamo na umu da je najveći dio autorovih radova razasut po publikacijama do kojih nije uvijek lako doći.

Ima u Bogišićevim »Književnim raspravama i esejima« jedan odlomak u kojem autor govori o suradnji pjesnika Vladimira Nazora i znanstvenika Josipa Torbarine. Takve suradnje uvijek su dobrodošle, a kada se u jednoj osobi koja je po habitusu znanstvenik, nađe i ponešto od pjesnika onda rezultati osim uskostručnih dosega moraju imati i širi odjek. S Bogišićevim radom na baštini znanstvena se javnost susreće već više od dva desetljeća dok šira javnost pozna ovog istraživača nakon pojave njegove prve knjige »O hrvatskim starim pjesnicima« koja je tiskana 1968. godine. Pored te knjige Bogišić je još autor knjige »Na izvorima«, pisac je nekoliko antologija za gimnazijsku, sveučilišnu ili širu upotrebu, napisao je jedan pregled hrvatske književnosti 18. stoljeća, autor je opsežne monografije o Nikoli Nalješkoviću, a priredio je i niz vrlo dobrih knjiga-zbornika u ediciji »Pet stoljeća hrvatske književnosti«. Najnovija Bogišićeva knjiga sabire dio radova napisanih u posljednjih sedam-osam godina, naravno osim onih radova koji nisu uvršteni u knjigu »Na izvorima« (1976) ili osim onih koji će tek biti uključeni u nezavršene veće rukopise o Držiću i o pastoralima...

Radovi u ovoj knjizi koja je pred nama mogli bi se tematizirati u ne-

koliko grupa. Prva se sastoji samo od jednog ali vrlo bitnog monografskog rada o Vici Puciću Soltanu. Koristeći se vijestima starih dubrovačkih biografa Bogišić rekonstruira život ovog pisca čija dramska djela postavlja pod sitnozor tematsko-motivičke analize i smješta ovog autora na mjesto koje mu, s obzirom da su mu djela bila slabije poznata, nije pripadalo. Drugu grupu radova u ovoj knjizi čine dva rada rekapitulativnog značaja. U njima se kritički pretresa starija literatura a nudi se i novi odnos prema literaturi i problemu. To su dvije studije, prva o problemu Gundulićeve »Dubravke«, a druga predstavlja svojevrsni uvod u studij Gundulićevih melodrama. Svojom zanimljivošću se izdvaja i rasprava o vjerojatnom Dubrovčaninu Zuan Pavloviću, Liopardiju, našincu koji je u Veneciji s početka 16. stoljeća ostavio zanimljivih književnih, teatarskih i ljudskih tragova.

Posebnu grupu radova u ovoj knjizi sačinjavaju tekstovi koji unutar hrvatske književnosti, metodom vrlo bliskom komparatistici, dovode u međuodnos hrvatske renesansne autore. Bogišić u tim raspravama uvijek polazi od osobnih kontakata, privatnih i anegdotskih, da bi onda postepeno došao do širih književnih značajki tih veza i opusa pisaca koje proučava. U tom okviru ispisuje on zanimljive stranice o književnim krugovima oko Nalješkovića, Vetranića, Hektorovića, Vetranića, Benetovića. . .

Autorova predavačka djelatnost ostavila je traga u dva teksta, onom o Maruliću pjesniku i u onom o književnosti bosanskih franjevac. Možda je najsvježiji i ponajvažniji dio knjige onaj koji je otvoren problemima pastorage i pastoralnosti u starijoj hrvatskoj književnosti. Us-

tvari, pastoralnoj problematici Bogišić se vrlo često vraća, pa će se o toj temi naći građe u mnogim tekstovima ove i svih drugih autorovih prethodnih knjiga. Ipak ovdje su dva teksta koji direktno govore o pastoralni. Prvi raspravlja taj problem u djelu Matije Petra Katančića, a drugi analizira taj problem s metodološke strane i to s obzirom na njegov tretman u književnim povijestima.

Ovom novom Bogišićevom knjigom izabranih novijih radova dobili smo niz vrijednih priloga, a velik broj književnih pojava sada je prezentan u novom osvjetljenju.

U Franičevićevoj knjizi »Rasprave o stihu« tri su rasprave izrađene na materijalu dubrovačkog postanja. To su tekstovi: »O stihu Marina Držića«, »O stihu hrvatske književnosti XVII. stoljeća« i »O stihu hrvatske poezije XVIII. stoljeća«.

U raspravi o Držićevim stihovima Franičević donosi tablice iz kojih se vidi raspoređenost akcenata i granica između akcenatskih cjelina. Slična Franičevićeva istraživanja poznata su nam već i od prije iz njegovih starijih radova. Ovom prilikom izučavajući Držićev stih autor zaključuje da Marin Držić, polazeći od uobičajene versifikacije, pišući ljubavne pjesme i prevodeći Hekubu od te uobičajene versifikacije uopće ne odstupi. Ali, zaključuje Franičević, kada piše druge dramske tekstove u stihu ta mu shema postaje preuska pa traži drugačije funkcionalnije fraziranje. Tako je rođena druga varijanta Držićeva dvanaesterca kojom se on pomalo odvajala od prosječnog dubrovačkog stiha. Tu Franičević postavlja upit o tom pomaku s obzirom na moguće

preteče u Dubrovniku. Izvršena je analiza nekih segmenata dramskih tekstova Džore Držića, Mavra Vetranovića i Nikole Nalješkovića. Prisposoba nudi ove zaključke: Prvo, da postoje dvije varijante dubrovačkog silabičkog dvanaesterca, ona zatvorena koja se javlja u lirskom stihu i slobodnija koja se nazire kod Džore Držića i Nikole Nalješkovića a koja se potpuno razvija kod Držića, i u kojoj se varijanti po fraziranju približava čakavskoj. Drugi zaključak jest taj da je i na planu tvorbe stiha Držić kao pravi umjetnik tražio nove puteve.

Naročito zanimljiv materijal za svoja statistička i prozodijska istraživanja našao je Marin Franičević na građi XVII. stoljeća gdje je analizirao sve oblike i zaključio da je u tom stoljeću, i inače poznatom po složenosti metričkih obrazaca, prisutno makar i u malom broju, gotovo svo bogatstvo naših metričkih obrazaca. Javljaju se svi stihovi u raznim varijantama, a ono što, po Franičeviću, versifikaciji tog razdoblja daje živost jest činjenica da su strofe složene od različitih stihova, od četverca do dvanaesteraca u svim mogućim varijantama. Uza svu raznovrsnost ipak u tom stoljeću dominiraju simetrični osmerac i dvanaesterac, a pojavljuje se nesimetrični deseterac, stih koji će preko jednog stoljeća gospodariti našom versifikacijom i biti dominantni stih hrvatske poezije.

O razdoblju dominacije asimetričnog deseterca govori treća studija o kojoj ćemo ovdje kratko izvjestiti. To je razdoblje kada započinje novo poglavlje hrvatskog vezanog stiha, to je doba deseterca u djelima Grabovca, Kačića i Reljkovića. U korpusu primjera iz XVIII. stoljeća Franičević široko istražuje stihove

Dubrovcana. Posebnu pažnju posvećuje Ignjatu Đurđeviću za kojeg može zaključiti da mu je stih bliži onom Džore Držića i Šiška Menčetića nego onom Andrije Kačića. U Dubrovniku stihotvorna tradicija je najjača, ali se u stari dvanaesterac uvode nove intonacije. Đurđević već eksperimentira s rimom, a daje se u njega naći šesteraca, nesimetričnih osmeraca, trohejsko-daktilskih sedmeraca narodnog tipa, trinaesteraca. Franičević u ovom poglavlju svoje knjige izučava čitav niz pisaca iz Dubrovnika analizirajući metriku njihovih djela. Tu se među inim spominju pored Đurđevića još i Ferić, Hidža, Anica Bošković, Lukrecija Bogašinović, Marko Bruerović, anonimni molijeristi, Marija Dimitrović, Nikola Marči, Franatica Sorkočević, Benedikta Gradić. . .

Spomenute tri rasprave tek su dio Franičevićevih »Rasprava o stihu«, kao što su i ove rasprave o stihu tek izbor iz autorovih tekstova o teoriji stiha, onih koji ranije nisu tiskani u pišćevim knjigama. Možda bi bilo potrebno da autor sve svoje prozodijske studije sakupi na jednom mjestu. Već i ovaj, ovdje spomenuti segment, pokazuje svo bogatstvo autorovih nastojanja na ovom području kao i relevantnost mnogih zaključaka do kojih su ga ova istraživanja dovela. Ovo postaje posebno aktualno kada znamo da je teorija našeg stiha predmet koji je, uvjerali smo se to više puta, zanimljiv i izvan naših granica, a uz to to je tema koja i u krugovima naših znanstvenika lako pobudi veliku pažnju, pa i stručne polemike. Marin Franičević je toj disciplini dao neprijeporan i velik doprinos.

Slobodan P. Novak